

2

FORUM
FOR

ISSN 0332-8244

UTVIKLINGSSTUDIER

NR. 10 – 1983

Terje Tvedt:

**KONFLIKTEN I SUDAN OG
KAMPEN OM VANNET FRA NILEN**

norsk utenrikspolitisk institutt

Terje Tvedt:

KONFLIKTEN I SUDAN OG KAMPEN OM VANNET FRA NILEN

Konflikten mellom nord og sør i Sudan blir fortolket på ulike måter. Mens de fleste kommentatorer er enige om stridens storpolitiske betydning, fokuserer noen den etniske dimensjon – afrikaner mot araber, og andre den religiøse dimensjon – islam mot kristne og animister. Det er åpenbart at både tro og rase er viktige årsaksforklaringer og spiller en sentral rolle i aktørenes bevissthet og politiske program. I denne artikkelen vil jeg imidlertid sette søkelyset på en annen kilde til konflikten – Nilen og kampen om dens dyrebare vann. Dette perspektiv gjør Nilen til aksene Sør-Sudans historie dreier seg om. Det er denne elven som på en grunnleggende måte har knyttet Sør-Sudans skjebne sammen med utviklingen i den nordlige del av Nil-dalen. Jeg vil forsøke å vise at kombinasjonen av Nilens hydrologiske særtrekk og den irrigasjonsteknologiske utvikling i Egypt og Sudan har skapt en historisk prosess som har ført det arabiske nord på en tilsynelatende uunngåelig kollisjonskurs med det afrikanske sør – og hvor drivkraften har vært behovet for større og sikrere tilførsler av irrigasjonsvann.

Før jeg går over til å beskrive hvordan veksten i vannbehov og endringer i kontroll over Nilen har bestemt Sør-Sudans strategiske betydning og virket avgjørende inn på områdets økonomiske og politiske historie, er det nødvendig å kommentere to trekk ved Nilen: elvevannets fundamentale økonomiske rolle og relevante hydrologiske data. Det var nemlig disse forhold som bidro til å plassere Sør-Sudan i

sentrum for Egypts og Sudans planer om økt utnyttelse av Nil-vannet. Det følgende er derfor også en beskrivelse av hvordan en hel regions historie er blitt formet av en geografisk determinant – eller et elvesystems hydrologi.

Siden Nilen både er en naturlig enhet og en transnasjonal elv, blir det for snevert å begrense analysen geografisk til Sudan. Egypt blir en sentral aktør, fordi ingen annen stat i elvebassenget har hatt så store interesser i vannressursene i Sør-Sudan. I moderne tid har omfanget av nords ekspansjon mot sør, og dermed Sør-Sudans posisjon, i stor grad vært en funksjon av intern irrigasjonsekspansjon i Egypt. Konflikten går mellom den halvnomadiske kvegøkonomien i Sør-Sudan og irrigasjonsøkonomien i Egypt og Nord-Sudan, hvor fokus er hydrologi og vannøkonomi.

Egypt og Nilen

Neppe noen andre land er så avhengige av en ressurssom Egypt er og har vært av Nilen. 96 prosent av landet er ørken. I Øvre Egypt kan det gå tre år uten at det faller en regndråpe. I Kairo er gjennomsnittlig nedbørsmengde 18 mm i året. Likevel var Egypt Romerrikets kornkammer og en av de viktigste bomullsprodusenter i det britiske imperium. Løsningen på dette økologiske paradoks er Nilen. En kan trygt si at uten Nilen, intet Egypt. Allerede Homer poengterte sammenhengen da han kalte både landet og elven for Ægyptus.

Makthaverne i Egypt har derfor gjennom alle tider sett på utnyttelse av Nilen for irrigasjon som et sentralt anliggende. Det har følgelig en nærmest symbolsk betydning at den første framstillingen vi kjenner av Menes, grunnleggeren av det Første Dynasti for ca. 5000 år siden, viser ham idet han graver ut en kanal. I 1890-årene sa den egyptiske statsministeren at det egyptiske spørsmål var identisk med irrigasjonsspørsmålet.¹ Og for Nasser var bygging av den nye Aswan-dammen selve symbolet på hans panarabiske nasjonalisme.

Men det er først i moderne tid at vannplanleggerne i Kairo rettet blikket mot Øvre Nilen og dermed endret denne regionens geopolitiske rolle. Fundamentalt i vår analyse er påstanden om at Sør-Sudans moderne historie er grunnleggende bestemt av den irrigasjonsteknologiske revolusjonen i Egypt i siste halvdel av forrige århundre.

Flomirrigasjonssystemet hadde i grove trekk eksistert uforandret i tusenvis av år, men ble nå i løpet av noen få tiår erstattet av helarsirrigasjon. Mens det gamle systemet innebar en optimal *tilpasning* av vanningsmetoder og dyrkingsmønstre til fluktuasjonene i elvens vannføring, krevde helarsirrigasjon menneskelig inngrep i Nilens arlige og sesongmessige svingninger. (Den gjennomsnittlige vannføringen i Nilen er 84 milliarder m³ pr. år.² Men i enkelte år kan vannføringen være på bare 42 milliarder m³, mens den i andre år kan gå opp i 155 milliarder m³. De naturlige sesongmessige svingningene kan være enda mer markante: fra midten av juli til slutten av desember kommer 80 prosent av vannmengden.)

Helarsirrigasjon introduserte nye vekstsesonger og la grunnlag for nye eksportprodukter og en radikal utvidelse av høstingsarealet.³ Metodens apenbare suksess skapte et sterkt og vedvarende press på makthaverne for kontinuerlig økning av det helarsirrigerte arealet. En irreversibel prosess var satt i gang med det endelige mål å temme Nilen fullstendig, ikke bare i Egypt, men i Nil-bassenget som helhet. En rekke demninger og reservoarer er blitt reist,⁴ men Egypt har likevel ikke sluppet fri den «hydrauliske klemme», selv om vannkrisens omfang har variert. Den stadige utbedring av irrigasjonssystemet har ikke på noen avgjørende måte redusert gapet mellom tilgang på og etterspørsel etter vann.

Dette framtrer f.eks. av hvordan forholdet mellom høstingsareal og befolkning har utviklet seg. I absolutte tall har høstingsarealet ekspandert fra ca. 28 millioner mål i 1897 til mer enn 36 millioner i 1947, og til ca. 45 millioner mål i 1975.⁴ Men høstingsarealet pr. innbygger sank i samme periode fra 0,71

feddan = 4203m^2) i 1897 til 0,48 i 1947, ned til 0,27 i 1975.⁵ Med bl.a. denne tendens om skriftingen på veggen, foreslo den egyptiske regjering i 1978–1982 å utvide arealet til 60 millioner mål og fram mot år 2000 en offisielle målsetting å øke det dyrkbare areal til ca. 12 millioner mål.⁶

Reduksjonen av høstingsareal og dyrkbart areal forårsaket et stort vannforbruk. Noen få tall kan illustrere den dramatiske utviklingen i Egypts beregnede vannforbruk. I 1894 ble det offisielt anslått at et fullt utnyttet Egypt i sommersesongen trengte omtrent 20 milliarder m^3 ,⁷ det samme ble anslått i 1920,⁸ mens i 1970-årene ble det anslått at det skulle være 27,3 milliarder m^3 .⁹

Den naturlige vannføring i en gjennomsnittlig Nil-elv er ca. 17 milliarder m^3 , så til tross for at Nilens samlede kapasitet var 7,8 milliarder m^3 ble det i 1937, var en opphetssituasjon like om hjørnet.¹⁰ De store behovene i vannføring aksentuerte problemet. På den sikre siden i år hvor sommeren var adskillig mindre enn normalt, ble vannplanleggerne at det var nødvendig å øke vannføringen i knapphetssesongen, dvs. fra februar til mai, med omtrent 19 milliarder m^3 .¹¹

Aswan-dammen fikk en kapasitet på 164 milliarder m^3 og løste dermed sommervannproblemet. Dammen ble ferdig i 1969, representerte den kulmenen på hundre års arbeid for å hindre at Nilens vann ble ubrukt ut i Middelhavet – den mekanismen som var i realiteten omgjort til en irrigasjonssystem i Egypt. Men det gikk ikke mer enn et tiår før nye utviklingsplaner igjen ble blokkert av mangelen på vann, ikke minst fordi gevinsten av dammen ble redusert. Fordampningen fra den nye dammen ble større enn ventet – mer enn 1 milliard m^3 vann forsvinner til værs hvert år.

Denne ulike anslag over behovene i 1990. Den egyptiske regjeringen har hevdet at 60,5 milliarder m^3 er behovet i 2000, landets Master Water Plan påstår 55

milliarder m^3 ,¹² mens en uavhengig forsker mener at ca. 72 milliarder m^3 er mer realistisk¹⁴ dersom en skal ta tilstrekkelig hensyn til spillvann, fordampning etc. Disse tallene indikerer ulik oppfatning av dybden i vannkrisen, men tendensen er klar – alle overslag er betraktelig større enn Egypts forbruk i 1974 på 51,408 milliarder m^3 .¹⁵ Vannplanleggingen i 1970- og 80-årene har derfor siktet mot å øke Nilens totale vannføring.

Vi har ovenfor beskrevet den irrigasjonsteknologiske utvikling i Egypt i tre faser. Den første perioden ble innledet med introduksjonen av helårsvannføring. Det ga umiddelbart støtet til omfattende arbeider for Nil-kontroll i Egypt hvor det sentrale mål var å øke Nilens vannføring om sommeren. Til tross for at både reservoarer og demninger ble bygd, både innenfor Egypts egne grenser og i Sudan, ble aldri behovet mettet. Den andre fasen oppsto med den nye Aswan-dammen i 1969. Det var et reservoar som kunne holde tilbake hele Nil-flommen to år på rad. Problemet med elvens fluktuasjoner var løst. For en kort tid syntes Egypt å ha frigjort seg fra den «hydrauliske klemme». Den tredje fasen inntrådte i midten av 1970-årene. Da ble det klart at selv Aswan-dammen ikke kunne tilfredstille framtidens behov. Nå ble målet å øke den totale vannføringen i Nilen. Maktøverne i Egypt oppfattet både i fase én og fase tre Sør-Sudan som å sitte med nøkkelen til Egypts vannproblem, men endringene i Egypts irrigasjonsteknologi influerte på vannplanenes karakter og dermed formene for og konsekvensen av nords ekspansjonisme i Sør-Sudan.

Sudan og Nilen

Sudan er i samband med Nilen blitt kalt en «distribusjonsstat» i kontrast til «konsumpsjonsstaten» Egypt. Begrepsparet belyser en viktig historisk forskjell i graden av avhengighet og utnyttelse av Nil-vannet. Men det fanger ikke inn at Sudan i dette århundret er blitt en stadig viktigere forbruker av irrigasjonsvann fra Nilen.

arhundreskiftet var Sudans kunstvanningssy-
helt marginalt. Forhandlinger med Egypt ga
4 milliarder m³ i 1929 og 18,5 milliarder m³ i
dvs. en økning fra 7,7 prosent til 22 prosent.¹⁶
te avtaler, i forbindelse med forhandlingene
wan-dammen mellom Egypt og Sudan, vil gi
halvparten av gevinsten fra prosjektene ved
Nilen. Landet anslo i slutten på 1970-tallet at
dde 16 millioner mål kunstig irrigert jord og
ten hele vannkvoten ble konsumert. Sudans
te politikk er å utvide dette arealet til ca. 40
er mål. (Dette arealet ligger i hovedsak mel-
en blå og Den hvite Nilen, og denne ekspan-
er vel å merke av ulike naturmessige arsaker
grad planlagt i Nil-bassenget i Sør-Sudan.)
drømmen om å bli araberverdenens «bread
» skal virkeliggjøres, vil følgelig vannbehovet
n ikke bli særlig mindre enn i Egypt.

kan konkludere med at den historiske utvik-
ar økt vannbehovet dramatisk i Egypt og
Sudan. Men det er først i det siste tiåret at
g over landenes samlede behov overstiger
årlige totale flom. Allerede for mer enn et
arhundre siden var det alment akseptert at
og Sudan ikke på samme tid kunne ekspan-
jordbrukssektoren ved å utnytte Nil-vannet
or rammene av den daværende vanntekno-
kapasitet, som begrenset oppdemningen fra
songen til knapphetssesongen. Løsningen på
naet, et problem som ble studert intensivt
m artier, var flerårige reservoar. Men også
løsningen var midlertidig. Til tross for at vi er
som kan kalles post-Aswan-epoken, beveger
andene seg raskt mot grensene av det nåvæ-
systemets yteevne. Behovene for forbedret
ntroll i Egypt og Sudan vil være en funksjon
grunnleggende faktorer: omfanget og tempoet
s planer for å bringe nytt land under pløgen,
et og tempoet i iverksettelsen av nye irriga-
osjekter i Sudan og utviklingen av vannfor-
hushold og industri. I tillegg finnes det en

totalt ukjent faktor - Etiopias planer om å begynne
å utnytte Den blå Nilen og Atbara. Dette ville
umiddelbart redusere Nilens vannføring både i Su-
dan og Egypt. Presset for industriell utvikling og
økt matvareproduksjon vil neppe avta verken i det
overbefolkede Egypt eller i Sudan. Det er også
høyst sannsynlig at både Etiopia og andre land i det
langstrakte Nil-bassenget etterhvert vil kreve sin
andel av Nil-vannet. Derfor er det hevet over tvil at
Sør-Sudans potensial som viadukt for irrigasjons-
vann mot nord i fremtiden vil bli enda viktigere enn
området har vært til nå. For en konklusjon er ufra-
vikelig: Egypt og Sudan nærmer seg raskt det punkt
hvor alle store irrigasjonsprosjekt vil være avhengig av
vann som foreløpig ikke finnes.

Vannprosjekter ved Øvre Nilen

Før vi går over til å behandle hvordan befolkningen
i Sør-Sudan utnytter Nil-vannet, er det hensikts-
messig å belyse de trekkene ved Nilens hydrologi
som har gjort denne regionen så viktig for vann-
planleggerne i irrigasjonsekonomiene i nord.

Vannføringen i Den hvite Nilen blir halvert i Sør-
Sudan. Bahr al-Jabal, som elven heter her, blir re-
dusert med 13 milliarder m³ i gjennomsnitt pr. år.
Potensielt viktige bielver som Bahr al-Ghazal
bringer nesten ikke noe vann til Nilen, mens må-
linger foretatt lenger oppe i bassenget, anslår
vannføringen til omtrent 12 milliarder m³. Sobat-el-
ven blir redusert med rundt 3 milliarder m³.

I Sør-Sudan, poengterer utallige rapporter om
Nil-systemet, mister Nilen omtrent 45 milliarder m³
vann pr. år,¹⁷ eller rundt halvparten av hele Nilens
årlige vannføring (målt ved Aswan). Årsakene er en
komplisert interaksjon mellom områdets topografi,
sumpøkologi, elvebankenes beskaffenhet og end-
ringer i vannstanden som vi ikke skal gå inn på
her.¹⁸ Det sentrale i vår sammenheng er at myndig-

hetene i Egypt og Sudan i hele vårt arhundre har lagt planer som tok sikte på å minske dette enorme vanntapet.

Før Nassers offiserregime bestemte å bygge Aswan-dammen var vannplanleggerne oppfatning at et slikt reservoar var umulig av to grunner. For det første fraktet Den blå Nilen i flom så store slammengder at et reservoar som tok sikte på å demme opp hele flommen, raskt ville bli fylt opp og dermed gjort ubrukelig. For det andre var de geologiske forholdene i Egypt slik at flere mindre reservoar av samme type som den gamle Aswan-dammen ikke kunne bygges. Vanningeniørene rettet følgelig blikket mot Den hvite Nilen når de la planer for grunnleggende bedringer i Egypts vannsituasjon. For i knapphetssesongen var vannføringen i Den blå Nilen bare 20 prosent av vannføringen i Den hvite Nilen. Bare ved å redusere vanntapet i Nilen i Sør-Sudan kunne følgelig mengden av sommervann økes radikalt.

Det viktigste prosjektet i Sør-Sudan har hele tiden vært Jonglei-prosjektet. Det er blitt kalt arhundrets prosjekt av to grunner. For det første har det vært på tegnebrettet siden 1890-årene. En rekke offisielle planer er publisert, i 1894, 1899, 1901, 1904, 1920, 1923, 1925, 1929, 1932, 1936, 1938, 1946, 1954, 1974 og 1979.¹⁹ Prosjektet overlevde det britiske koloniveldets vekst og fall i området, framveksten av et selvstendig Sudan og Egypt, 17 års borgerkrig mellom Nord- og Sør-Sudan fra 1955 til 1972, og er i dag, som i 1904, 1929 og 1946, det prosjektet som Egypt og Sudan i felleskap har vedtatt å prioritere høyest av alle prosjekt i bassenget. Mens regimer har kommet og gått, har denne prosjektidéen ligget fast.

Men i tillegg til en uvanlig lang historie på planstadiet har prosjektet vært et av århundrets mest ambisiøse og teknisk kompliserte prosjekt. Det har grovt sett bestått av to komponenter. Den ene delen har primært siktet mot å gi Nilen et nytt og mer effektivt løp ved å grave en kanal, lenger enn Suez

og Panama til sammen, utenom det sentrale sumpområdet. Den andre delen har innbefattet reservoarer ved de sentralafrikanske sjøene. (En av sjøene, Viktoriasjøen, er på størrelse med Skottland. Vannplanleggerne på 1890-tallet lekte med tanken om å heve vannstanden der med en meter. Da ville Egypt få 30 ganger så mye vann som landet trengte.) Komponentene er innbyrdes avhengige for å oppnå maksimal uttelling av prosjektet. Uten at elvens transportevne forbedres i Sør-Sudan er det ingen vits i å bygge reservoarer ved de store sjøene fordi den økte vannmengde vil forsvinne på flomslettene og i sumpen. Og omvendt: full utnyttelse av den nye kanalen forutsetter mer vann fra oppstrømsreservoarer.

Selv om prosjektet av ulike årsaker har fått reduserte målsettinger, er det i hele perioden blitt møtt med store forventninger. I 1904 var målsettingen at Den hvite Nilen ville få tre ganger så stor vannføring i knapphetssesongen i nord.²⁰ 75 år senere, i 1979, ble gevinsten anslått til vel 7 milliarder m³ pr. år.²¹

I 70-årene begynte Egypt og Sudan å diskutere også to andre prosjekt i området. Det ene tok sikte på å øke vannføringen til Bahr al-Ghazal med ca. 7 milliarder m³.²² Det andre konsentrerte seg om Sobat og Mashar-sumpene og ville gi 4 milliarder m³ mer til Nilen pr. år.²³

Egypt og Sudan har nå planer om å iverksette vannprosjekt i Sør-Sudan som vil øke Nilens vannføring med ca. 18 milliarder m³, dvs. ca. 20 prosent av hele elvens årlige vannføring eller en økning av Den hvite Nilens årlige vannføring med nesten 150 prosent. Det er ingen tvil om at Sør-Sudan er det overlegent mest lovende området for ytterligere kontroll med og øking av Nil-vannet.

Kombinasjonen av Nilens hydrologi og det irrigasjonsteknologiske nivået i nord i perioden før den nye Aswan-dammen ble bygd, da det avgjørende spørsmålet var å øke vannføringen i sommerseongen, satte Nilen i Sør-Sudan i sentrum for vann-

planene. Etter Aswan-dammen, da det viktigste problem har vært å øke elvens totale vannføring uansett årstid, ble også Sør-Sudan satt i sentrum for vannplanene. Men som vi skal se – selv om nords behov for å kontrollere vannressursene i Sør-Sudan har vært noenlunde konstant, endret og mildnet Aswan-dammen motsetningsforholdet mellom nord og sør i Nil-dalen.

Sør-Sudan og Nilen

Det økonomiske system langs Nilen i Sør-Sudan er nært tilpasset regionens økologi og elvens fluktasjoner. Befolkningen i Sør-Sudan er overveiende halvnomader.²⁴ Kvegdrift er kjernen i økonomien. I regntiden flommer Bahr al-Jabal med bielver utover en slette like stor som Belgia, Sveits og Nederland til sammen. Da lever befolkningen med dyrene sine på høydedragene i utkanten av flomsletten. Når tørken kommer, flytter befolkning og dyr etter elven som trekker seg tilbake, og på høyden av tørkesesongen lever de nær elvebreddene. I tørketiden, som kan vare fra noen få og opp til ti måneder, er kveget totalt avhengig av de beiteområdene som elvene har vannet. Videre er fiske en viktig binæring, særlig i tørketiden. Fiskeplassene, som fangstmetodene er tilpasset, er ofte kulper elven har lagt igjen under flommen. Når elven stiger og regnet kommer i mai/juni, flytter mennesker og kveg tilbake til høydedragene hvor gresset springer opp.

Anslag over befolkningens størrelse er naturligvis usikre, men den utgjør et sted mellom en og to millioner mennesker. Tradisjonelt har de politiske institusjonene vært svake, slik at regionen lett er blitt en kasteball i et storpolitisk spill.

De naturegenskapene som, sett fra irrigasjonsjordbruket i nord, gjør Nilen i Sør-Sudan til en ineffektiv vannvei, utgjør således selve fundamentet for levemåten til dinkaene, nuerne og de andre halvnomadene i sør. Kvegøkonomien på den ene siden og irrigasjonsøkonomiene i Nord-Sudan og Egypt på den andre har ulike former for vannut-

nyttelse og ulike behov for inngrep i det naturlige elvesystemet. De store vannprosjektene er et uttrykk for og forsterker denne økonomiske motsetningen, som geografisk faller mer eller mindre sammen med regionale forskjeller i kultur og etnisitet.

«Vannimperialisme»

Det var først og fremst vannressursene som motiverte ekspansjonen fra nord. Mens Muhammad 'Ali (hersker i Egypt fra 1805–1849) mest søkte slaver, gull og elfenben, har drivkraften bak ekspansjonisme fra nord i det siste hundreåret vært jakten på vann. Og mens faraoene etablerte handelsstasjoner som sine sørligste utposter i Sudan, har betegnende nok administrasjonsenteret for det egyptiske irrigasjonsdepartementet i Malakal i Sør-Sudan vært Egypts viktigste utpost på 1900-tallet.²⁵ I et historisk perspektiv kan serien av planer for Jongleiprojektet karakteriseres som dette århundrets viktigste uttrykk for ekspansjonen nordfra – samtidig som de har representert den alvorligste trusselen mot levemåten i sør.

Men Egypt har ikke bare hatt et vannbehov som det har håpet å få tilfredstilt ved hydrologiske arbeider i Sør-Sudan, landet har også et sikkerhetsproblem knyttet til Øvre Nilen. Egypts geopolitiske stilling er i stor grad bestemt av at landet er helt avhengig av en flernasjonal ressurs. Egypts livsarener over 500 mil og gjennom 8 land før den når Aswan. (I dag er det landene Sudan, Kenya, Uganda, Zaire, Tanzania, Rwanda, Burundi og Etiopia). Beliggenheten nederst i Nil-bassenget gjør at landets utvikling og velstand er avhengig av fredelige og gode naboforhold sørover i dalen. Winston Churchill sammenlignet derfor en gang Egypt med en dykker på dypet hvis lufttrør var den lange og sårbare Nilen. Denne utsatte posisjonen har skapt hva som kan kalles et «nedstrømskompleks». Det er vel kjent at dette kompleks har nedfelt seg i Egypts mytologi og historie, men mindre påaktet at det også har fått store konsekvenser i Sør-Sudan.

Arsaken til at Sør-Sudan i det hele tatt ble underordnet et anglo-egyptisk styre og dermed ble en integrert del av det arabiske nord, først under britisk koloniadministrasjon i Kairo og deretter under britisk koloniadministrasjon i Khartoum, var nært knyttet til vannspørsmålet.

For det første hadde britene, som svar på en gryende vannkrise i Egypt, allerede på 1890-tallet ambisiøse visjoner om vannkontroll ved Øvre Nilen.²⁶ (Storbritannia okkuperte Egypt i 1882. Egypt fikk en form for formell selvstendighet i 1922, men i realiteten hadde britene makten til etter den andre verdenskrigen, ikke minst var dette tilfelle når det gjaldt spørsmål om Nil-kontroll.) Deres økonomiske og administrative politikk i Egypt var helt fra 1883 av i stor grad basert på stadige forbedringer av irrigasjonssystemet.²⁷ Derfor var det naturlig at de fremste britiske vannplanleggerne dro i kjølvannet av det militære felttoget til Øvre Nilen. Umiddelbart etter okkupasjonen så en serie planer for arbeid i Sør-Sudan dagens lys og fikk entusiastisk, offisiell støtte av Cromer, den britiske lederen i Egypt. I 1904 foreslo han investeringer for det som senere fikk navnet Jonglei-prosjektet, som langt oversteig kostnadene av det militære felttoget. Det var den største enkeltinvesteringen britene til da hadde lansert, for som det ofte ble sagt: vann var viktigere enn gull siden det brakte velstand til de egyptiske bomullsplantasjene.²⁸

For det andre ble Egypts nedstrømskompleks aktivisert - okkupasjonen ble legitimert ved å vise til det franske framstøtet i 1890-årene for å underlegge seg Fashoda ved Den hvite Nilen i Sør-Sudan. Det kunne true Egypt og dermed britenes posisjon ved Suezkanalen. I propagandaen ble det hevdet at Frankrike hadde planer om å bygge en demning ved Fashoda og slik bruke vannvåpenet for å presse britene ut av Egypt.²⁹ For å stoppe den franske framrykkingen ble Sør-Sudan okkupert.

For det tredje er det ikke usannsynlig at britene så de diplomatiske fordelene ved selv å ta militær

kontroll over Nilens bredder sør for Egypt. Uttalelser av Cromer og andre britiske ledere kan tyde på det.³⁰ En slik kontroll kunne bli utnyttet som riset bak speilet mot en gryende egyptisk nasjonalisme. (Faktisk ble britene de første som i praksis brukte kontroll over Nilen i Sudan som et våpen mot Egypt. I 1924 truet de med hell nasjonalistbevegelsen ved å erklære at den britiske regjering ville utvide irrigasjonsarealet i Sudan uten hensyn til Egypts vannbehov.)

Uansett hvilket av disse forhold en legger mest vekt på, kan det ikke være tvil om at det var Sør-Sudans egenskap som et «oppstrøms»-område i Nil-bassenget som trakk regionen inn i den storpolitiske malstrøm. Britenes forhandlinger med både Etiopia, Frankrike, kong Leopold av Belgia og Italia rundt århundreskiftet om interessesfærer og statsgrenser i Nildalen understreker ytterligere den rollen Nilen spilte i skapingen av dagens kart over det nordøstlige Afrika. For Sør-Sudan var ikke «the bottom of the barrel», slik det har blitt karakterisert i den historiske litteraturen,³¹ men en «barrel filled with water». Det var derfor viktig for britene å knytte området mer direkte til den vanntørste bomullsjorda i Egypt og Sudan.

Planene for vannarbeider i Sør-Sudan og britenes diplomatiske utnyttelse av sin kontroll ved Øvre Nilen kan bidra til å forklare den ujamne økonomiske utviklingen mellom Sør-Sudan og de nordlige deler av Nildalen. I mellomkrigstiden utnyttet britene flere ganger sin kontroll over Nilen i Sør-Sudan som et viktig kort i diplomatiet overfor Egypt. Konsekvensen ble at Egypts oppfatning om at vannet i Sør-Sudan tilhørte dem, ble forsterket, samtidig som den vedvarende eksistensen av Jonglei-planene forhindret annen økonomisk utvikling i dette området av Sør-Sudan.

Ett år etter den egyptiske revolusjonen i 1919 offentliggjorde britene en plan for Nil-kontroll som bl.a. inneholdt helt urealistiske anslag over økning av Den hvite Nilens vannføring. De vannmengdene

planen lovet Egypt var fysisk sett en umulighet, noe planleggerne høyst sannsynlig må ha kjent til.³² Det er neppe tilfeldig at de ble publisert på et tidspunkt da motsetningene mellom Egypt og britene var svært skarpe, og britene planla et stort irrigasjonsprosjekt langs Den blå Nilen i Sudan.³³ Egypt ble lovet kompensasjon og mer til, men med vann som aldri fantes – bortsett fra på papiret.

Både i 1929 og 1936 inngikk britene avtale med Egypt hvor de forpliktet seg til å støtte aktivt opp om planer som kunne øke Den hvite Nilens vannføring i Sør-Sudan og at det i Sør-Sudan ikke skulle settes i gang noen prosjekter som ville medføre at mindre vann rant nedover.³⁴ Videre ble kritikken som enkelte britiske administratorer i Sør-Sudan reiste mot Jonglei-prosjektets negative konsekvenser lokalt, ignorert av regjeringen i Khartoum, bl.a. fordi overordnede storpolitiske interesser sto på spill.³⁵

Mens Jonglei-prosjektet ville øke vannføringen dramatisk til beste for irrigasjonsjordbruket i nord, ville det nemlig få like dramatiske, men negative konsekvenser i sør. Ved å føre elven utenom sumpområdet eller ved å redusere vannføringen i flomsesongen og øke den i den tørre årstiden ved hjelp av reservoarer på de sentralafrikanske sjøene, ville beitearealet for kveget i sør praktisk talt forsvinne. Den mest omfattende planen for Jonglei-prosjektet, publisert i 1946, ville f.eks. ha minsket beiteområdet i den tørre årstida, da alt liv i sør var basert på gresset Nilen hadde vannet, med 90 prosent.³⁶ De direkte ødeleggende virkningene av prosjektet ville følgelig bli enorme. Men også usikkerheten om hvilken plan for Jonglei-prosjektet som til slutt ville bli gjennomført, hvor den nye kanalen ville gå, hvor mye vann den ville føre, hvor mye flomsletten ville bli redusert etc., fikk negative konsekvenser. Det ble umulig å planlegge nye jordbruksprosjekter siden en ikke visste hvor det i framtiden ville være vann, og det ble umulig å planlegge varetransport fordi en ikke visste hvor vannveiene ville gå. Så sent som i midten av 1940-årene ble Nil-avtalen med Egypt og

eksistensen av Jonglei-planene oppfattet av britiske administratorer i sør som uoverstigelige barrierer mot andre økonomiske initiativ i de deler av Sør-Sudan som lå i Nil-bassenget.³⁷

De viktigste forhandlingene britene førte med Egypt i denne perioden la altså stor vekt på at landet var tjent med britisk overhøyhet i Nildalen, fordi bare de hadde politisk vilje og teknisk kapasitet til å sikre Egypt vannet de trengte. Derfor kan man faktisk antyde at britenes Nil-diplomati, hvor Sør-Sudan ble et slags offerlam, ikke er uten skyld i at Sør-Sudan ble en av de minst utviklede områder i Afrika.

Britene utnyttet den militære og politiske kontrollen over Øvre Nilen på motsatt måte etter annen verdenskrig, da det var åpenbart at dagene som koloniherrer i Nildalen var talte, men hvor nærvær ved Suez fortsatt ble sett på som svært viktig. Etter at britiske vannplanleggere i Egypt hadde fremmet elleve planforslag angående Jonglei, – som alle neglisjerte de negative konsekvensene prosjektet ville få i Sør-Sudan og som alle ble applaudert av britiske regjeringer og utsendinger i London, Kairo og Khartoum – vedtok den britiske regjering i Sudan med støtte fra London å nedsette et Jonglei Investigation Team i 1946. Teamets mandat var å dokumentere lokale konsekvenser av prosjektet og foreta overslag over hva erstatninger ville koste. Over 50 arbeidsår ble investert³⁸, over 300 000 pund ble budsjettert.³⁹ Men etter diskusjoner i sentrale regjeringsorgan a dømme var formålet like mye å presse Egypt som å ivareta interessene til kvegnomadene i sør.⁴⁰ Den britiske regjeringssjefen i Sudan sa at deres viktigste forhandlingskort vis-à-vis Egypt var Jonglei-prosjektet.⁴¹ Ved å kreve store erstatninger, som Egypt i henhold til Nil-avtalen av 1929 var pliktig til å betale, og ved å gjøre framdriften av prosjektet usikkert, håpet de å tvinge Egypt til ettergivenskap både i Suez-spørsmålet og i forhandlingene mellom Sudan og Egypt om ny fordeling og kontroll av Nil-vannet.

Britene fikk imidlertid verken i pose eller sekk. Egypt snudde nemlig midlertidig ryggen til hele Jonglei-prosjektet og satset i stedet på den nye Aswan-dammen. Øvre Nilen som maktpolitisk instrument mistet dermed mye av sin kraft.

Aswan-dammen endret altså (midlertidig) Sør-Sudans strategiske betydning for Egypt og dermed også stormaktenes mulighet for a utnytte kontroll over Sør-Sudan som et pressmiddel overfor Egypt. Fordi dammen lå innenfor Egypts grenser og hadde en kapasitet på 164 milliarder m³, ble Egypts sårbare geopolitiske stilling redusert. Landet fikk en til da ukjent politisk handlefrihet. Den gjorde det derfor mulig for Nasser å vende oppmerksomheten mer mot araberverdenen, og tillot samtidig en relativ neglisjering av den sørlige Nildalen. Vannspørsmålet kan ikke forklare utbruddet av borgerkrigen i Sudan, men byggingen av Aswan-dammen kan bidra til å forklare at den varte så lenge, fra 1955 til 1972. Egypt var den regionale stormakten i området og kunne ha spilt en mer aktiv rolle som forhandler i konflikten. Men akkurat i den perioden konflikten varte, var vannet i Sør-Sudan tilsynelatende mindre viktig for Egypt enn noengang ellers de siste 150 årene. Uro oppstrøms representerte ikke lenger noen akutt og direkte trussel mot Egypts økonomi og livsare. Derfor kunne bade Israel og USA støtte Sør-Sudan i konflikten med Nord-Sudan i håp om å moderere Nasser, men uten virkelig effekt.

Det er nettopp forverringen i Egypts vannsituasjon som gjør at den pågående konflikten neppe vil bli noen kopi av borgerkrigen. I dag står Egypts livsviktige interesser på spill i Sør-Sudan. Som vi skal komme tilbake til, er det – paradoksalt nok – her det fremste håpet om forhandlingsløsning ligger.

Vannkrisens skiftende dybde i Egypt kan ikke bare bidra til å kaste lys over Nassers panarabisme, men også Sadats utenrikspolitiske reorientering mot Afrika. Fredsavtalen med Israel kan bl.a. ses som et uttrykk for økt bekymring for Nil-vannet. At Sadat forsto vannets diplomatiske rolle generelt i Midt-

Østen, kom klart til uttrykk i forhandlingene med Israel, hvor han tilbød landet 800 millioner m³ Nilvann i året bereget på Negev-ørkenen. Sikkert er det også at diskusjoner pågikk i begynnelsen av 1970-årene som konkluderte med at arbeidet for a realisere vannprosjekt i Sør-Sudan skulle intensiveres og gjenopptas. Etter samtaler over flere år publiserte Sudan og Egypt i fellesskap en ny Jonglei-plan i 1974. Etter å ha vært lagt til side i 20 år ble arbeidene i Sør-Sudan igjen satt i fokus for Nil-kontroll.

Men samtidig med at vannbehovene økte og Jonglei ble tema for nye drøftinger og undersøkelser, var det tegn til økt uro i Sør-Sudan. En ny Jonglei-plan hadde ikke før blitt publisert før den første alvorlige demonstrasjon i Sør-Sudan etter fredsavtalen var et fakum. Det sentrale klagemålet var at Jonglei-prosjektet var til ulempe for Sør-Sudan. Det britiske Jonglei Investigation Team fra 1940- og 50-årene hadde brakt fram enorme mengder data som beskrev lokale konsekvenser. Teamet hadde satt befolkningen i Sør-Sudan i sentrum for prosjektet og dermed brutt den lange planpraksisen med å behandle området som et *tabula rasa*. I mellomtiden hadde regionen utviklet politisk styrke til å fremme sine interesser.

Det som er verdt å merke seg i vår sammenheng, er den vilje til ettergivenhet Khartoum og Egypt utviste. Det ble nesten umiddelbart nedsatt et team med omfattende mandat til å foreslå modifikasjoner av prosjektet og nye utviklingsprosjekt i kanalområdet.⁴² Tydeligvis var det rom for kompromiss, man tilbød f.eks. Sør-Sudan en egen radiostasjon om bare vannplanen som sådan fikk aksept.

På 70-tallet ble situasjonen mer labil også lenger sør i bassenget. I Etiopia hadde keiseren falt og det nye regimet begynte ganske raskt å diskutere planer om å ta vann fra Den blå Nilen. Allerede på FNs vannkonferanse i Argentina i 1977 la den etiopiske delegaten fram forslag om at landet ville irrigere en million mal med vann fra Den blå Nilen og Taccaze

og ca. 300 000 mål med vann fra Baro,⁴³ en bielv til Nilen i Sudan. Hva som framfor alt må ha uroet Kairo og Khartoum, var at Etiopia erklærte at det ikke følte seg bundet av noen avtale om Nil-utnyttelse. (Etiopia kan kalles Afrikas vanntårn. Landet kontrollerer flere av de viktigste bielvene til Nilen og to av Somalias storelver. Myndighetene har dermed store potensielle maktmidler i framtiden). I Kenyas parlament hevet det seg røster om at araberverdenen skulle få unngjelde for de høye oljeprisene – Egypt skulle få begynne å betale for Nil-vannet.

Det som må skape frykt i Kairo, og som dermed indirekte bidrar til Sør-Sudans voksende strategiske og økonomiske betydning, er situasjonen i Nil-bassenget som helhet. Alle statene er jordbruks-samfunn, alle er fattige og avhengige av stigende import av mat samtidig som befolkningen vokser. En rekke av landene har vært i konflikt med hverandre. Samtidig bare øker behovet for vannbasert utvikling. En uttalelse fra Sadat etter at kubanske troppe-landet i Etiopia og uro spredde seg i Shaba-provinsen i Zaire, antyder med hvilket alvor Kairo vurderte situasjonen. Han sa: «We depend upon the Nile 100 per cent in our life, so if any one, at any moment thinks to deprive us of our life we shall never hesitate (å gå i krig) because it is a matter of life and death.»⁴⁴

Konklusjon

Det er et alvorlig slag mot økonomien i Egypt og Nord-Sudan at arbeidet med Jonglei-kanalen, som man startet å grave i 1978, nå er stoppet opp. Etter å ha vært objekt for syttifem år med undersøkelse og planlegging, var de tekniske problemene endelig løst ved at verdens mest effektive gravemaskin ble installert. Men til tross for at den gravde ut nesten 300 meter pr. døgn, kom den ikke mer enn vel halvveis de 360 kilometrene før politiske problem ble uoverstigelige. Opprørsbevegelsen kidnappet arbeidere ved kanalen. Det franske selskapet som bygget den, pakket sammen og dro hjem vinteren

1984. Opprørsledere sier at først når visse økonomiske garantier er innfridd, vil de tillate at arbeidet blir gjenopptatt. Jonglei vil i beste fall bli sterkt forsinket. De økte motsetningene gjør at det er svært tvilsomt om prosjektene ved Bahr al-Ghazal og Sobat noensinne vil bli gjennomført.

Konflikten mellom Nord- og Sør-Sudan dreier seg selvsagt om mer enn vann, men det er først og fremst Egypts rolle som regional stormakt og dets vannbehov som kan presse frem en forhandlingsløsning.

På den ene siden vil en ny borgerkrig i Sudan få mer direkte innvirkning på den politiske stabilitet i Egypt i 80-årene enn i 50- og 60-årene fordi den egyptiske offentlighet nå oppfatter vannkrisen som mer alvorlig. Det betyr også at stater som er interessert i å velte Mubaraks regime eller presse det til å skifte utenrikspolitisk kurs, kan fiske i rørt vann med større suksess enn hva andre stormakter hadde under forrige konflikt.

På den andre siden er Egypt Nil-bassengets industrielle og militære stormakt. Uten støtte fra Kairo vil Nimeiris dager som regjeringssjef være talte. Til tross for at Egypt er en nedstrømsstat har det maktmidler som ikke kan sammenlignes med andre nedstrømsstaters, som f.eks. Bangladesh i forhold til India eller Irak i forhold til Tyrkia. Det er velkjent at Mubarak var sterkt kritisk til innføringen av sharia i Sudan, ikke minst fordi det ville fyre opp under motsetningen mellom nord og sør. Kanskje ble islamsk lovgivning av den grunn nedtonet i Sør-Sudan. Egypt har klare og legitime vanninteresser – og dermed sikkerhetspolitiske interesser – å ivareta i Sør-Sudan, i enda større grad enn hva Khartoum har. Egypts stilling er mer sårbar og landets behov er direkte knyttet til vannkontroll ved Den hvite Nilen. Den sudanesiske regjeringen ønsker også å gjennomføre prosjektene i Sør-Sudan, men til forskjell fra Egypt ligger deres interesse primært i arbeidet ved Den blå Nilen fordi elva er mer egnet til vannkraft og jorda langs Den blå Nilen er mest

fruktbar. Sjelden har behovet for kunstig økning av Nil-flommen blitt klarere understreket enn høsten og vinteren 1984. Den uvanlig lave vannføringen i Nilen har skapt akutt knapphet på irrigasjonsvann i de nordlige delene av Sudan, med direkte sult og økt politisk ustabilitet som resultat. Pga. Aswan-dammen vil Egypt først merke konsekvensene om noen år.

Befolkningen i Sør-Sudan har like klare og legitime interesser i å forhindre at vannprosjektene i området fører til store ødeleggelser og i å kreve solide økonomiske overføringer som erstatning for de negative konsekvensene.

Aswan-dammen har brakt et nytt moment inn i Jonglei-prosjektet og i forhold til pre-Aswan-perioden økt mulighetene for et kompromiss mellom de divergerende interessene. Motsetningene mellom irrigasjonsbehov i nord og beitearealer i sør er fremdeles til stede, men det teknologiske sprang som det flerårige vannreservoaret innebar, har «frigjort» elvene i Sør-Sudan fra å bli underlagt sesongmessige irrigasjonsbehov i nord. Etter at Aswan-dammen ble bygd er det ikke nødvendig å endre fluktuasjonsmønsteret i sør. Den har således lagt et teknologisk grunnlag for at en i dag kan oppnå et mer balansert Jonglei-prosjekt hvor sørs behov blir bedre ivare tatt. Det nåværende Jonglei-prosjektet kan derfor operere med et direkte tap av beiteareale på «bare» vel 10 til 20 prosent, men likevel tilfredstille nords behov.

Mange i sør oppfatter at de har en historisk rettighet til Nil-vannet. Når større deler av det nå skal føres mot nord, vil de ha kompensasjon. Ikke bare på papiret, men i realiteten. Her ligger utfordringen, og det er Egypt som kan ta i mot den. De har en grunnleggende interesse av stabilitet. I så fall kan Nilens historiske rolle endres, fra å være en kilde som har skapt konflikt og ekspansjonisme til å bli basis for regionalt samarbeid og utvikling.

Noter

1. Sitat av Nubar Pasha, i Willcocks, W., *Sixty Years in the East*, 67, 1936, London.
2. For en beskrivelse av helarsirrigasjonssystemets revolusjonære rolle, se Tvedt, T., *Avhengighetsteorien - avhengig av historisk empiri*, CMI/DERAP Arbeidsnotat.
3. De viktigste vannkontrollanleggene i Nil-bassenget er Aswan (1902 - forøyet i 1912 og 1935), Sennar ved Den blå Nilen i Sudan (1925), Jabal Auyliyya ved Den hvite Nilen i Sudan (1937), Owen Falls Dam ved Den hvite Nilen i Uganda (1954), Roseires ved Den blå Nilen (1966) og Nasser-dammen (1969).
4. Waterbury, J., *Hydropolitics in the Nile Valley*, 36, 1979, Syracuse.
5. *Ibid.*
6. Fisher, W. B., «Egypt's Physical and Social Geography», 288, i *The Middle East and North Africa*, 1983, London.
7. Willcocks, W., *Report on Perennial Irrigation and Flood Protection of Egypt*, 9, 1894, Kairo.
8. MacDonald, M., *Nile Control*, Vol. I, 4, 1920, Kairo.
9. Newhouse, F., *The Training of the Upper Nile*, 23, 1939, London.
10. *Ibid.*, 23.
11. *Ibid.*, 22.
12. IBRD, *Egypt Irrigation Sub-sector Report*, 1981, Washington D.C.
13. Ministry of Public Works, *Master Water Plan: The Main Report*, Technical Report, 2, Kairo.
14. Waterbury, J., *op. cit.*, 226.
15. Samaha, M.A.H., «The Egyptian Master Water Plan», i *Water Supply & Management*, Vol. 3, 353, 1979.
16. For en beskrivelse av disse forhandlingene, se f.eks. Abdallah, I.H., «The 1959 Nile Waters Agreement in Sudanese-Egyptian Relations», 329-342, i *Middle Eastern Studies*, 7, 1971.
17. En lang serie med rapporter er publisert. Tallene varierer selvsagt noe fordi beregningene er svært vanskelig å utføre, men det offisielle tallet som regjeringene både i Kairo og Khartoum opererer med ligger rundt 45 milliarder m³.
18. For en utmerket beskrivelse, se f.eks. Rostea, J., «The Upper Nile Swamp, a Tropical Wetland Study», i *Freshwater Biology*, 1-30, 4, 1970.
19. Disse planene er inngående beskrevet i Tvedt, T., *Water and Politics, the History of the Jonglei Project in the Southern Sudan*, hovedoppgave, 1984, Universitetet i Bergen.
20. Garstin, W., *Report upon the Basin of the Upper Nile*, 155, 1904, Kairo.

21. Samaha, *op.cit.*, 256.
22. Mohammad Kamal Ali, «The projects for the increase of the Nile yield with special reference to the Jonglei project» i *UN Water Conference, Mar del Plata*, March 1977, Vol. IV, 1804.
23. *Ibid.*, 1806.
24. For en utførlig beskrivelse av folket i Sør-Sudan sin avhengighet og tilpasning til Nilens fluktuasjoner, se Jonglei Investigation Team, *The Equatorial Nile Project and Its Effects in the Anglo-Egyptian Sudan*, Vol. I + Vol. II, 1954, Khartoum.
25. Administrasjonssenteret i Malakal hadde f.eks. i 1944 320 ansatte. Til sammenlikning var det sivile administrasjonsapparatet i hele Upper Nile Province på 26 personer.
26. Se f.eks. Ross, J. C. P., «Irrigation and Agriculture in Egypt», i *Scottish Geographical Magazine*, 163-193, IX, 1893.
27. Se Tvedt, T., *Irrigasjon og okkupasjon – om Sør-Sudans innlemmelse i det britiske imperium*, CMI/DERAP Arbeidsnotat 329, 1983.
28. Cromer foreslo at £ 5 500 000 skulle investeres i vannprosjektet i Sør-Sudan, mens hele det militære felttoget kostet £ 2 345 345.
29. Langer, W., *The Diplomacy of Imperialism*, 106-107, 1936, London.
30. Cromer sa i 1889: «Whatever Power holds the Upper Nile, must, by mere force of its geographical situation dominate Egypt», sitert i Robinson, L., og Gallapur, J., *Africa and the Victorians, the Official Mind of Imperialism*, (2. utg.), 285, 1981, London. Wingate, den britiske sjef i Egypt i 1919, sa: «As long as we hold the Sudan we hold the key to Egypt because we control the source of its water supply», sitert i First, R., *The Barrel of a Gun, Political Power in Africa and the Coup d'etat*, 127-128, 1971, London.
31. Dette uttrykket ble brukt av Robinson, R. og Gallagher, J. i deres kjente artikkel «Imperialism of Free Trade» i *The Economic History Review*, 8, Second Series, Vol. VI, 1, 1953. Analysen deres av Sør-Sudan og resten av det tropiske Afrika som fullstendig verdiløst fra et økonomisk synspunkt, som «bann i bøtta», ble et bærende argument i deres analyse av motivene bak den viktorianske imperialismen overhodet.
32. 1920-planen hevdet at vannføringen i Den hvite Nilen kunne økes til 41 milliarder m³ i de måneder av året da vannet var mest etterspurt i nord, se MacDonald, M., *op.cit.*, 134.
33. Problemene med å få Egypt til å godta Gezira-prosjektet i Sudan er behandlet bl.a. i Gaitskell, A., *Gezira, A Story of Development in the Sudan*, 1959, London.
34. Se Nile Commission, *Report of the Nile Commission*, 1925, i *Sudan Pamphlets* 89 og f.eks. Governor Upper Nile Province til Director of Irrigation, 4.9. 1943 i *UNP 1/9/72* i National Records Office (NRO), Khartoum.
35. Brev fra Lord Lloyd (britisk leder i Egypt) til Mohammed Mahmond Pasha (Egypts statsminister), 7.9. 1929, i *Sudan Pamphlets* 89.
36. Planen ble lagt fram i Hurts, H.P., Black, R.P. og Simiaka, Y.M., *The Nile Basin, Vol. VII, The Future Conservation of the Nile*, 1946, Kairo.
37. En rekke kilder papeker problemet; for en drøfting, se Tvedt, T., *op.cit.*, 140-142.
38. Jonglei Investigation Team, *op.cit.* Introduction and Summary.
39. Basert på Howell, P.P., (leder av Jonglei Investigation Team) til Chairman of the Jonglei Committee, 12.11.1951, i *UNP 1/26/198*, NRO.
40. Se Minutes of the Jonglei Committee, i *UNP, NRO*.
41. Nile Waters, Record of a meeting held at the Foreign Office (London) on 4th August, 1948, i *Allan Private Papers*, 590.1, Sudan Archive, Durham.
42. Det ble og nedsatt et eget organ, The Executive Organ for the Development Projects in the Jonglei Area. Det har publisert en rekke arbeider om ulike utviklingsproblem i området.
43. Ethiopia 1: Water Resources Development; II: The Need for Cooperation Among Co-Basin States, *UN Water Conference, Mar del Plata*, Argentina, March 14-24, 1977.
44. Sitert i Waterbury, J., *op.cit.*, 78.